

Analýza súčasného stavu pozitívnych civilizačných hodnôt¹

prof. ThDr. Marek Petro, PhD.

<https://orcid.org/0000-0003-2024-9981>

Abstract: *The concept of civilizational values, or European values, is oftentimes devaluated by not being specific. This creates confusion in terms of their acceptance or non-acceptance. The paper analyses the current state of positive civilizational values. It points to their frequent disregard, even by the European Union itself. At the same time, the paper argues that if the progress and building of any civilisation is to be successful, it must be deeply rooted in values that are meaningful, functional and fixed in the rules pertaining to functioning of society. The paper also introduces the supreme value that is a human person itself, who is created in the image and likeness of God.*

Key words: *European Union. Values. Human.*

Abstrakt: *Termín civilizačné hodnoty, resp. európske hodnoty je veľakrát devalvovaný nekonkrétnosťou, čo spôsobuje zmätok pri ich akceptovaní alebo neakceptovaní. Štúdia analyzuje súčasný stav pozitívnych civilizačných hodnôt. Poukazuje na ich časté nerešpektovanie zo strany samotnej Európskej únie. Zároveň proklamuje, ak má byť napredovanie a budovanie akejkoľvek civilizácie, úspešné, musí byť zakotvené v takých hodnotách, ktoré sú zmysluplné, funkčné a fixne zakorenené v pravidlách fungovania spoločnosti. Štúdia taktiež predstavuje najvyššiu hodnotu, ktorou je človek – stvorený na Boží obraz a na Božiu podobu.*

Kľúčové slová: *Európska únia. Hodnoty. Človek.*

¹ Štúdia vznikla ako výstup riešenia projektu KEGA 030PU-4/2022 s názvom *Design of teaching materials for university study of relevant moral values with a focus on allround and sustainable development of society.*

Úvod

Budovanie a napredovanie akejkoľvek civilizácie, ak má byť úspešné, musí byť nevyhnutne zakotvené v hodnotách, ktoré sú zmysluplné, funkčné a pevne zakorenené v pravidlách fungovania sveta. Ak ich človek pozná, vie kam v živote smeruje. Bez jasných hodnôt sa podriaďuje tomu, čo ho obklopuje. Mnohokrát sú to falošné pseudohodnoty. Právě hodnoty sú míľnikom k správne mu cieľu, iba tak človek vie k čomu smeruje a nemá pochybnosť o tom, čo robí.

„Človek si však uvedomuje, že často nedosahuje to, čo by dosiahnuť mohol, k čomu je usposobený, uvedomuje si pozitívnu hodnotu života, poznania, príjemnosti, sú to dobrá, ktoré ho zdokonaľujú, a predsa na základe okolností, ktoré sú v tomto stvorení svete, často je mu znemožnené tieto dobrá dosiahnuť.“²

Nezriedka môžeme pri zdôvodňovaní rôznych politických, spoločenských, ekonomických či prírodovedeckých krokoch a rozhodnutiach počúvať o zakotvení, či obrane takzvaných európskych hodnôt, ktoré majú byť zárukou správneho základu a východiska pre budovanie kvalitnej a prosperujúcej spoločnosti. Na druhej strane sa výraz “európske hodnoty“ používa často veľmi nekonkrétne, akoby bolo všeobecne zrejmé, čo sa pod tým myslí, no jednoznačné všeobecne používané definovanie týchto hodnôt neexistuje, a tak logicky neexistuje ani ich vedecké a objektívne platné zdôvodnenie a potvrdenie. Paradoxom je, že tieto “európske hodnoty“ sú voľajako spontánne považované za akýsi základ správneho fungovania medziľudských vzťahov v rôznych oblastiach a úrovniach spoločnosti, takže sa tieto hodnoty implicitne vnímajú ako normy, podľa ktorých možno hodnotiť úroveň rôznych štátnych, kultúrnych ba i náboženských spoločenstiev a systémov vo svete. Je samozrejmé, že spomínané hodnoty, ak si majú zachovať ambíciu byť spoľahlivým základom pre rozvoj spoločnosti, musia byť jasne zdôvodnené, pomenované, aby následne mohli byť uvedené do praktického života a stať sa základom pre rozvoj všetkých oblastí, ktoré tvoria spoločnosť.³ V živote sa možno stretnúť z rozličnými, často až hraničnými okolnosťami, ktorých úspešné riešenie vyžaduje práve správne životné postoje. Nová doba so sebou

² PALOČKO, Š.: *Základ teológie*. Prešov : Gréckokatolícka teologická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, 2023, s. 102 – 103.

³ O zdôvodnení hodnôt a konania dobra čítaj viac v diele: PALOČKO, Š.: *Základ teológie*. Prešov : Gréckokatolícka teologická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, 2023, 394 s. ISBN 978-80-555-3073-4.

DILEMY OKOLO ETICKÝCH HODNŮT

prináša aj nové či už zdravotné, pracovné, sociálne, ale aj politické problémy, s ktorými sa človek potrebuje správne vysporiadať (napr. v súčasnosti s nie tak dávny COVID-19, ktorý zasahuje všetky spomínané sféry). Bez spoľahlivého riešenia takýchto životných problémov jednotlivcov nemožno očakávať pozitívny a úspešný vývoj celej spoločnosti.

Šesť základných hodnôt Európskej únie

Európska únia je založená na šiestich hodnotách, ktoré tvoria základ našej spoločnosti. Sú to:

Ludská dôstojnosť, ktorá je nedotknuteľná. Musí sa rešpektovať a ochraňovať, pričom predstavuje skutočné východisko základných práv.

Sloboda. Dáva občanom právo slobodne sa pohybovať a zdržovať v rámci Európskej únie (ďalej len „EÚ“). Osobné slobody, ako je rešpektovanie súkromného života, sloboda myslenia, náboženského vyznania, zhromažďovania, prejavu a právo na informácie sú chránené Chartou základných práv EÚ.

Demokracia. Fungovanie EÚ je založené na zastupiteľskej demokracii. Európsky občan automaticky požíva politické práva. Každý dospelý občan EÚ má právo byť volený a hlasovať vo voľbách do Európskeho parlamentu. Občania EÚ majú právo byť volení a hlasovať v krajine svojho pobytu alebo v krajine svojho pôvodu.

Rovnosť. Znamená mať rovnaké práva pre všetkých občanov pred zákonom. Zásada rovnosti medzi ženami a mužmi je základom všetkých európskych politík a európskej integrácie. Uplatňuje sa vo všetkých oblastiach. Zásada rovnakej mzdy za rovnakú prácu bola zahrnutá do Rímskej zmluvy z roku 1957.

Právny štát. EÚ je založená na zásade právneho štátu. Všetka činnosť EÚ vychádza zo zmlúv, na ktorých sa krajiny EÚ dobrovoľne a demokraticky dohodli. Právo a spravodlivosť chráni nezávislé súdnictvo. Krajiny EÚ odovzdali najvyššiu súdnu právomoc Európskemu súdnemu dvoru, ktorého rozsudky musia všetci dodržiavať.

Ludské práva. Sú chránené Chartou základných práv EÚ. Patrí medzi ne právo na nediskrimináciu na základe pohlavia, rasy alebo etnického pôvodu, náboženstva alebo viery, zdravotného

postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie, právo na ochranu osobných údajov a právo na prístup k spravodlivosti.⁴

Súčasný stav

Aj keď hovoriť o ľudskej dôstojnosti, slobode, demokracii, rovnosti, právnom štáte, či ľudských právach je správne, ide o to, čo pod týmito atribútmi skutočne rozumieme. Žiaľ, je nevyhnutné konštatovať, že práve vyššie spomenuté hodnoty EÚ sú často nesprávne proklamované a nedodržiavané samotnými členskými štátmi EÚ.

Napríklad otázka abortu. V dokumente *Interrupčná legislatíva vo vybraných štátoch Európy* nájdeme prehľad interrupčnej legislatívy vo vybraných európskych štátoch. Štúdia sa sústreďuje na komparáciu vybraných atribútov právnej úpravy a niektorých obmedzení v prístupe k tomuto zákroku. Žiaľ, ako to vyplýva zo záverov štúdie, všetky sledované štáty⁵ (okrem Poľska) umožňujú ukončenie tehotenstva na žiadosť ženy.⁶

Či nemá ešte nenarodené dieťa – ľudský jedinec, v demokratickom právnom štáte právo na ľudské práva, na dôstojnosť, slobodu a rovnosť? Nemá právo sa narodiť? Ktorá pozitívna civilizáčna “hodnota“ je tým bohom, ktorá má právo rozhodovať o tom, či sa dieťa narodí alebo zomrie?

A čo ďalej – kultúra smrti v neúcte voči starým, resp. chorým (eutanázia), nerešpektovanie stvorenstva (ničenie životného prostredia), neúcta k životu (minimalizovaná natalita), tlak na výkon (vorkoholizmus), z toho prameniaca kríza rodiny, rast rozvodov, fenomén násilia, intolerancia atď. Toto všetko poukazuje nie na pozitívne civilizáčne hodnoty, ale na tzv. Herkulovské hodnoty EÚ. To znamená, mať vládu nad inými jedincami, spoločenskými skupinami, nad prostredím.⁷ To je ovocím, predovšetkým sekularizmu, relativizmu a egoizmu. „A kde v tom všetkom je hodnota

⁴ EURÓPSKA ÚNIA: *Ciele a hodnoty*. In: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_sk (10.03.2023).

⁵ *Poznámka autor*: Belgicko, Fínsko, Holandsko, Írsko, Maďarsko, Nemecko, Poľsko, Spojené kráľovstvo.

⁶ Porov. KUBIŠOVÁ, K.: *Interrupčná legislatíva vo vybraných štátoch Európy*. Edícia: Porovnávacie analýzy. 13/2020. Bratislava : Kancelária NR SR, Odbor Parlamentný inštitút, 17. september 2020, s. 30.

⁷ Porov. SEKERA, J.: *Hodnotová orientace a mezilidské vztahy v pedagogických sborech*. Spisy Pedagogické fakulty Ostravské univerzity. Ostrava : PFOU, 1994, s. 8.

DILEMY OKOLO ETICKÝCH HODNŮT

človeka?“ Alebo ešte ináč: „A kde v tom všetkom je človek, ako najvyššia hodnota?“

Ako hovorí pápež František: „*Relativizmus nie je riešením. Pod rúškom údajnej tolerancie napokon napomáha to, že morálne hodnoty interpretujú mocní podľa toho, ako im to práve vyhovuje. Ak napokon „neexistujú objektívne pravdy ani stabilné princípy okrem uspokojenia vlastných túžob a bezprostredných potrieb, [...] nemôžeme si myslieť, že politické programy alebo sila zákona budú stačiť. [...] Keď sa kazí kultúra a prestaneme uznávať akúkoľvek objektívnu pravdu alebo univerzálne platné princípy, zákony sa budú chápať len ako svojvoľné príkazy a ako prekážky, ktorým sa treba vyhnúť“* (FT 206).

Človek

Pápež sv. Ján Pavol II. definoval človeka ako integrálny celok jeho duchovnej a materiálnej subjektivity. V tomto zmysle človek nie je len prvkom matérie vo vesmíre zloženom z hmoty, ktorý sa od všetkých ostatných hmotných výtvorov líši len stupňom rozvoja, najmä schopnosťou myslieť a pracovať. Človek je iný, jedinečný a neopakovateľný medzi všetkými živými tvormi. Je taký preto, lebo bol stvorený Bohom na jeho obraz a na podobu. V myslení pápeža bol integrálny človek jedinečnou a neopakovateľnou hodnotou, ktorú tvorí duch a telo, ktoré sú jedno. Pre každú zo sfér jeho pozemskej existencie je nevyhnutné byť človekom. Je to jednota aj v tom zmysle, že žiadnu z nich nemožno oddeliť od druhej.⁸

V encyklike *Redemptor hominis* doslova píše: „*Človek ostáva sám sebe nepochopiteľnou bytosťou a jeho životu chýba zmysel, ak sa mu nezjaví Láska, ak sa nestretne s Láskou, ak ju nezakúsi a si ju určitým spôsobom neosvojí, ak nemá na nej živú účasť. Práve preto Kristus Vykupiteľ (...) v plnej miere zjavuje človeka človekovi samému. A to je – ak možno tak povedať – ľudský rozmer tajomstva vykúpenia. V ňom človek nachádza svoju veľkosť, dôstojnosť a hodnotu svojej ľudskosti“* (RH 10).

Celkovo by mal človek uznať hodnotu a veľkosť osoby prostredníctvom darovania seba samého inej osobe resp. osobám a napokon Bohu, pretože Boh je pôvodcom jeho existencie a len on môže tento dar plne prijať.⁹

⁸ Porov. CZAJOWSKI, J.: *Człowiek w nauce Jana Pawła II.* Rzym : Dom Polski Jana Pawła II, 1983, s. 101.

⁹ Porov. TROSKA, J.: "Human beings", that is those who "know themselves" Man in the Teaching of John Paul II. In: *Poznańskie studia teologiczne.* Tom 20, Poznań : UAM WT, 2006, s. 128.

Moderný svet – príležitosť či hrozba

Človek a civilizácia sa nepochybne vzájomne ovplyvňujú. Keďže je tvorcom tejto civilizácie, je ňou zároveň determinovaný: svojou kultúrou, vedomosťami, ktoré má, mierou, v akej využíva prírodné dobrá a uspokojuje svoje duchovné a materiálne potreby. Môže pociťovať hrdosť na to, že ovláda mocné sily prírody, ktoré mu umožňujú chápať a riadiť zložité procesy na zemi, a dokonca aj vo vesmíre. Ľudstvo si však čoraz viac uvedomuje hrozbu straty kontroly nad nimi a nedezielne následky, ktoré z toho vyplývajú. Využitie energie atómu často slúži na záchranu ľudských životov a otvára nové perspektívy rozvoja. Na základe tej istej energie sa arzenály niektorých krajín naplnili najsmrtonosnejšími zbraňami v dejinách ľudstva. Vo vysoko rozvinutých spoločnostiach má človek vďaka vede, technike a technológiám k dispozícii v podstate všetko, čo mu umožňuje žiť pohodlný, či dokonca komfortný život.

Vďaka slobodnej vôli sa môže vedome rozhodovať medzi javmi okolitého sveta. Môže sa rozhodnúť, kým je a kým bude, môže slobodne formovať sám seba a ovplyvňovať formovanie reality, ktorá ho obklopuje a v ktorej funguje. Nemožno spochybniť nadvládu človeka nad prírodou a jeho schopnosť využívať jej bohatstvo. Dokonca si zaslúži úctu a obdiv za schopnosti a intelektuálne úspechy. A predsa sa doteraz nepodarilo vyriešiť v rozsahu celých krajín, ba ani celých sfér sveta množstvo problémov, ktoré majú pre človeka taký význam – hlad, sucho, epidémie a pod. Namiesto toho sa denne vynakladajú gigantické sumy peňazí na zdokonaľovanie a výrobu nových, účinnejších prostriedkov ničenia a smrti.

Keďže sme ľudské rozumné bytosti, sme schopní odpovedať na túto otázku. Prečo konáme práve takto? Umožňuje nám vidina vlastného šťastia alebo možno vidina materiálneho zisku občas ľahostajne prejsť okolo utrpenia iného človeka? A keď dosiahneme vrchol materializmu, sme šťastní? Cítíme sa vtedy naplnení a nepotrebujeme k šťastiu nič viac? Vo svete plnom materií, ktoré by človeku mali slúžiť a uľahčovať život, sa moderný človek v najrozvinutejších spoločnostiach čoraz častejšie cíti stratený a osamelý. Je to preto, lebo sa oslabili a niekedy dokonca zničili medziľudské väzby, ktoré každý tak veľmi potrebuje: väzby medzi blízkymi v rodine, v susedstve, v práci. Musíme si uvedomiť, že civilizácia síce prináša nové objavy a pokrok vo všetkých oblastiach ľudského života, ale na druhej strane ohrozuje subjektivitu jej

DILEMY OKOLO ETICKÝCH HODNŮT

tvorcu a zachovanie jeho vlastnej identity. Civilizácia, ktorú človek sám vytvoril, ho ochudobňuje. Nesie so sebou riziko, že z človeka urobí objekt, a nie subjekt prebiehajúcich procesov, že sa vymkne spod jeho kontroly, že ho bude strašiť prizrakom zničenia životného prostredia alebo dokonca jadrového vyhladenia.¹⁰

Sv. Ján Pavol II. veľmi často upozorňoval človeka na neplodnosť úsilia zameraného na výrobu a spotrebu. S týmto cieľom zdôrazňoval dôležitosť a bohatstvo záležitostí, ktoré jednostranná optika ekonomiky vynechávala z ľudského záujmu. Pápež načrtol príťažlivý obraz kultúry, ktorá sa skladá z veľmi mnohých sústredných kruhov, v ktorých strede je ľudská osoba.¹¹

¹⁰ Porov. CZAJOWSKI, J.: *Człowiek w nauce Jana Pawła II*. Rzym : Dom Polski Jana Pawła II, 1983, s. 102 – 103.

¹¹ „Antropocentrizmus je presvedčenie, ktoré považuje človeka za mieru všetkých vecí, a preto odopiera Bohu lásku, človeka vracia do seba samého a tým ho uzatvára do domýšľavej autonómie (ateizmus; subjektívna nevera; každá filozofia, ktorá neotvára človeka pre hľadanie objektívnej pravdy atď.). Toto je vlastne antropocentrický pohľad na človeka, ktorý tkvie z jeho odvekej túžby „byť ako Boh“ (porov. Gn 2, 5 – 6). No táto nezriadenosť bez Boha prináša pre človeka nešťastie. Zoberme za príklad Francúzsku revolúciu. Bol založený sekulárny štát, ktorý odsunul Božiu garanciu. Boh bol vyhlásený za súkromnú záležitosť, nemal miesto na verejnom živote a na spoločnej tvorbe vôle. Vieme, že snaha založiť právny štát bez Boha sa skončila neúspešne. Hodnoty rovnosti, bratstva a slobody podopreté iba ľudským rozumom ale bez Boha sa zmenili na tyranie a supremáciu, ktorej symbolom bola gilotína. Vidíme, že antropocentrizmus, kde sa človek stáva stredobodom celého vesmíru, prináša nešťastie pre človeka samotného. Sám človek sa selektuje, vytvára elitárstvo, sebeckosť, vykorisťovanie, nepokoj, vojny, teóriu nadčloveka a pod.

Antropocentrizmus by sme mohli vnímať ako pozitívny iba vtedy, ak by vychádzal z morálnej zásady pravidiel predností v skutkoch lásky. Tie sa týkajú:

- 1) osôb (podľa stupňa príbuzenských vzťahov, známych atď.);
- 2) hodnôt (duchovných, časných);
- 3) potrieb (nevyhnutných, vážnych, bežných).

Láska k blížnemu vyžaduje podľa okolností hlavne hmotnú alebo duchovnú pomoc. Hmotnú pomoc vyjadruje almužna a duchovnú pomoc bratské napomenutie. Všeobecné pravidlo hovorí, že prikázanie lásky k blížnemu ako k sebe samému nezaväzuje v prípade vážnych ťažkostí (pritom však musí byť správne chápaná sebaláska). Toto je antropocentrický pohľad na seba a na blížneho. Ak je blížny v krajne hmotnej núdzi, je potrebné mu pomôcť z dobier, ktoré sú nevyhnutné pre primeraný život. Ak je vo vážnej núdzi, je mu potrebné pomôcť zo svojich nadbytočných dobier. V duchovnej núdzi, t.j. ak je blížny v nebezpečenstve ťažkého hriechu alebo hriešneho stavu, je mu potrebné pomôcť vhodným spôsobom, napr. bratské napomenutie. V takomto zmysle vnímame antropocentrizmus k blížnemu ako subjekt (niekto, na kom mi záleží) a nie ako objekt (niekto, koho chcem využiť). Takto chápaný antro-

Okrem technickej kultúry, ktorú každý pozná, tam zaradil aj morálnu a náboženskú kultúru, pričom zároveň zdôraznil, že hodnoty, ktoré tvoria všetky kruhy kultúry, spoluvytvárajú integrálny súbor osobných hodnôt. S cieľom pripraviť človeku cestu k správne konaniu pápež pri rôznych príležitostiach hovoril o čnostiach niektorých hodnôt z okruhu morálnej kultúry. Išlo o hodnoty, ktoré boli zastreté klamlivým šarmom produktivizmu a konzumizmu a ktorým by mal človek odpovedať nadšeným "áno". Medzi etickými hodnotami, ktoré sv. Ján Pavol II. najčastejšie spomínal, boli: posvätná úcta k životu, nedotknuteľná dôstojnosť osoby, sloboda myslenia, svedomia a náboženskej slobody. Spravidlivé rozdelenie bohatstva, zmysel pre angažovanosť a profesionálne povedomie. Bratstvo a solidarita medzi sociálnymi skupinami, národmi a rodinou, pomoc príbuzným, úcta k starším, zmysel pre pohostinnosť, rozumné zachovávanie tradícií, zmysel pre posvätno a symboliku, angažovanosť v dialógu a v dohodách upravujúcich spory.¹²

Rola Boha v živote človeka

Neschopnosť založiť spoločenský a hospodársky život na pravde o človeku vedie k tragickým dôsledkom. Svet sa nakoniec obracia proti človeku, robí ho závislým od seba samého, podriaďuje

pocentrizmus a teocentrizmus vôbec nie sú v rozpore. Skúsme sa ešte pozrieť na človeka z pohľadu Stvoriteľa. Boh stvoril človeka preto, aby ho človek oslavoval, čo sa deje plnením Božej vôle a preto, aby bol človek šťastný. Pod šťastím sa ale nerozumie len chvíľková radosť, aj keď by trvala mnoho rokov, ale večné, trvalé šťastie. Ono má trvať už tu na zemi – cirkevní otcovia to nazývajú »už, ale ešte nie«; a pokračovať vo večnosti – cirkevní otcovia to nazývajú »prebožstvenie«. Vyššie sme spomenuli, že človek má odvekú túžbu "byť ako Boh". Skutočnosť je taká, že Boh s nami nemá iné plány - človek má "byť ako Boh". To ale neznamená, že sa stáva sám mierou všetkých vecí, že sa stáva tvorcom morálnych hodnôt, ktoré sú v rozpore s vôľou Stvoriteľa. Veď nakoniec vidíme, že len spoločenské dohody nám nemôžu garantovať správne etické zásady (nacizmus, komunizmus), že žiadny politický systém nám nemôže garantovať istotu pokoja, ekonomickej pohody atď.

"Byť ako Boh" pre človeka znamená, že človek si uvedomí svoju závislosť na Bohu. Nie je možné "byť ako Boh" bez Boha. Jemu záleží na každom človekovi, pre Boha je každý človek stredobodom = retrográdny antropocentrizmus. Nie človek sa vidí ako stredobod všetkého, ale Boh ho tak vidí. Má o človeka záujem. Chce, aby bol vždy šťastný, a to navždy." In: PETRO, M.: Povolanie človeka k blaženosti 2 . Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2019, s. 17 – 18.

¹² Porov. STACHOWSKI, Z. (red.): *Jan Paweł II a wyzwania współczesności*. Warszawa : Sebix, 1991, s. 212.

DILEMY OKOLO ETICKÝCH HODNŮT

človeka pôsobeniu síl, ktoré sa v ňom rozpútali, robí z neho predmet rozmanitých manipulácií, vedie k degradácii človeka a pošliapaniu ľudských hodnôt.

Pápež sv. Ján Pavol II. zdôraznil, že realita bez Boha zameraná na sebestačnosť jednostrannej kultúry, uzavretej pred transcenciou, redukuje človeka do úlohy jednoduchého nástroja výroby, obete ideológií, zrodených z predsudkov alebo chladnej logiky ekonomických zákonov, ktoré ignorujú skutočné dobro človeka. Spôsobuje, že ateizmus a sekularizmus sú základom zhubnej snahy "mať" namiesto "byť".¹³ A tak sa pýtame: „Je v živote dnešného moderného človeka ešte miesto pre Boha?“

Soren Kierkegaard tým, že ukázal povrchnosť estetického postoja a nedostatočnosť etického postoja, ukázal nevyhnutnosť viery. Kto sa nechce utopiť v biede konečnosti, musí sa nevyhnutne, v najhlbšom zmysle, usilovať o nekonečno. Viera zohráva v ľudskom živote základnú a nezastupiteľnú úlohu, hoci nie vždy je správne chápaná a žitá. Viera je najhlbšou vášňou človeka. Človek sa vnútorne zrádza tým, že vieru redukuje na niečo bezvýznamné, na jednodňovú chorobu, ktorú chce čo najrýchlejšie prekonať. Viera však presahuje rovinu prirodzeného poznania, preto nie je možné dospieť k viere prostredníctvom filozofických úvah. Viera nie je súbor myšlienok, ale existenciálny stav, skúsenosť, zážitok. Je to vymazanie zmyslov s cieľom nájsť Boha. Prekračuje akékoľvek ľudské kategórie, poznávacie aj emocionálnodeduktívne, a preto si vyžaduje neľahký prechod od konečného k nekonečnému prostredníctvom riskovania a uznania dialektiky viery. Náboženská viera je osobnou skúsenosťou a voľbou, a preto racionálno-deštruktívny prenos viery nie je možný.¹⁴

Človek, ktorý žije bez Boha, ľahšie stráca morálne brzdy a zábrany, ľahšie stráca zmysel pre dobro a zlo, ľahšie prekračuje hranice klamstva a nenávisť. To je jedna z významných príčin, deformácie ľudských záležitostí v rôznych oblastiach života. Možno aj v týchto, krajných prípadoch treba hľadať príčiny takého častého nerešpektovania ľudského života. Alebo možno práve preto, že človek, ktorý zabíja Boha, nenájde konečnú brzdú, aby nezabil človeka. Možno by sa moderný človek musel menej báť, možno by sa ľahšie rozhodol zničiť svoje nahromadené zásoby zbraní určených na ničenie iných, možno by mohol účinnejšie

¹³ Porov. STACHOWSKI, Z. (red.): *Jan Paweł II a wyzwania współczesności*. Warszawa : Sebix, 1991, s. 103.

¹⁴ Porov. KOWALCZYK, S.: *Człowiek w myśli współczesnej*. Warszawa : Michalineum, 1990, s. 13.

pomáhať iným v núdzi v boji proti hladu, chudobe a chorobám, ak by sa riadil vedením viery.

Odstránenie Boha z vedomia človeka sa dá ľahko použiť proti človeku a jeho slobode. Absencia Boha je cestou, ktorá môže viesť k tomu, že sa človek stane bezvládnym objektom rôznorodej manipulácie; je zdrojom jeho objektivizácie a podmanenia. V každom prípade je prvým stupňom k dosiahnutiu takéhoto stavu. Ďalšie perspektívy v sebe skrývajú ešte väčšie odcudzenie, ktoré vyplýva z odmietnutia Boha človekom a zbavuje ho opory v ňom. Cieľom je privyknuť človeka na to, že je objektom rozmanitej ideologickej alebo politickej manipulácie zo strany monopolu alebo kontroly ekonomických síl či politickej moci, odňať mu subjektivitu a naučiť ho žiť, čo je tiež druh manipulácie so sebou samým.¹⁵

S odkazom na príslovie, že každý z nás je strojom svojho šťastia, sa všetko zdá byť jednoduché. Keď však ide o skúsenosti týkajúce sa nášho každodenného správania a našich vlastných rozhodnutí, stretávame sa s dvoma navzájom protichodnými dimenziami.

Prvým je vedomie vlastnej slobody, schopnosť rozhodovať sa za seba, zvažovať rôzne možnosti konania v rôznych situáciách a dospieť k vlastným záverom, ktoré sumarizujú naše presvedčenia a rozhodnutia, ktoré robíme.

Na druhej strane sa často ukazuje, že to, čo sme považovali za slobodné rozhodnutie, bolo v mnohých prípadoch výsledkom vplyvu rôznych osobných a spoločenských faktorov, takže v skutočnosti naše rozhodnutia vôbec neboli urobené "slobodne".

Čím viac sa dozvedáme o fungovaní ľudskej prirodzenosti, tým viac si uvedomujeme, že to, čo robíme alebo si myslíme, je výsledkom našej výchovy, vzdelania, biologického prostredia atď. Môžeme vo svete informácií, ku ktorým majú ľudia prístup, považovať ľudí za slobodné bytosti? Sú ich činy, myšlienky determinované vplyvom vonkajších faktorov, ktoré ich obklopujú? Vznikajú v súlade s hodnotovým systémom ľudského jedinca a v súlade s jeho svedomím?

Vo väčšine úsudkov, ktoré vynášame o ľudských bytostiach, je často obsiahnutý predpoklad, že to, čo robia a čomu veria, je v istom zmysle výsledkom slobodnej voľby. Trestáme, odsudzujeme alebo obviňujeme jednotlivcov za to, že urobili určité voľby a rozhodnutia, pričom zdôrazňujeme, že mali konať inak, a v takom

¹⁵ Porov. CZAJOWSKI, J.: *Człowiek w nauce Jana Pawła II*. Rzym : Dom Polski Jana Pawła II, 1983, s. 58.

DILEMY OKOLO ETICKÝCH HODNŮT

případe by mohli očekávat odmenu a slávu. Ľudský jedinec môže konať dobre alebo zle, pretože jeho vôľa je slobodná, ale žiaľ, je omylná. Keď sa ľudská bytosť rozhoduje, veľmi často sa odvoláva na nejaké kritériá. Moment voľby je niekedy dramatický, nevyhnutne vypočítaný v rade vzájomne sa vylučujúcich vzťahov, na ktoré nemáme vždy vplyv.

Záver

Keď svoje morálne a právne konanie zakladáme na predpoklade, že ľudské konanie je slobodné, zároveň s rozvojom vedy si čoraz viac uvedomujeme, že tento predpoklad sa často ukazuje ako nesprávny. Máme mnoho indícií, ktoré ukazujú, ako sa ľudská povaha dá formovať prostredníctvom propagandy, reklamy, rodičovskej výchovy atď. do tej miery, že ľudskí jedinci sú často skôr obeťami okolností a podmienok, ktoré niekedy len veľmi ťažko môžu ovplyvniť.

Pápež František to jasne pomenúva: *„Zdá sa, akoby niektoré časti ľudstva bolo možné obetovať pre dobro vyvolených, ktorí majú byť hodní toho, aby žili bez obmedzení. V podstate „ľudia už nie sú vnímaní ako prvoradá hodnota, ktorú treba rešpektovať a chrániť, najmä ak sú slabí alebo hendikepovaní – v prípade, že ‚ich ešte netreba‘, ako pri nenarodených deťoch, alebo ‚ich už netreba‘, ako pri starých ľuďoch“* (FT 18).

Môže takéto správanie niečo ospravedlniť? Možno to, že sme len ľudia a máme právo urobiť chybu, ale musíme mať odvahu priznať si ju a cítiť potrebu napraviť ju. Naša, niekedy márnivá, ľudská povaha nám to však nie vždy dovolí. Pokúsme sa preto žiť podľa pravdy. Človek, ktorý miluje pravdu, je bohatým človekom, ktorý žije opravdivo, bez ohľadu na dôsledky toho, že sa mu nie vždy oplatí byť bratom pravdy. Vážme si druhých a pamätajme, že na to, aby sme si zaslúžili ľudskú úctu, musíme si najprv vážiť samých seba. Snažme sa žiť pravdivo. Pretože človek, ktorý žije pravdivo, má jasné ciele. To, či sa riadime či neriadime pravdivými zásadami, určuje našu veľkosť alebo biedu. A silu potrebnú na prekonanie neľahkej cesty sa snažme čerpať z tej Lásky, ktorá dokáže všetko znášať, veriť, dúfať a vydržať (Porov. 1Kor 13, 7).

Zoznam bibliografických odkazov

- Európska únia: *Ciele a hodnoty*. In: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_sk (10.03.2023).
- CZAJOWSKI, J.: *Człowiek w nauce Jana Pawła II*. Rzym : Dom Polski Jana Pawła II, 1983, 143 s.
- FRANTIŠEK: Encyklika FRATELLI TUTTI /FT/ (2020). O bratstve a sociálnom priateľstve. Trnava : SSV, 2021, 160 s.
- JÁN PAVOL II.: Encyklika REDEMPTOR HOMINIS /RH/ (1979). Encyklika, ktorou sa na začiatku svojho pontifikátu obracia na ctihodných bratov v biskupskej službe, na kňazov a na rehoľné rodiny, na synov a dcéry Cirkvi a na všetkých ľudí dobrej vôle. Trnava : SSV, 1997, 108 s.
- KOWALCZYK, S.: *Człowiek w myśli współczesnej*. Warszawa : Michalineum, 1990, 452 s.
- KUBIŠOVÁ, K.: *Interrupčná legislatíva vo vybraných štátoch Európy*. Edícia: Porovnávacie analýzy. 13/2020. Bratislava : Kancelária NR SR, Odbor Parlamentný inštitút, 17. september 2020, 32 s.
- PALOČKO, Š.: *Základ teológie*. Prešov : Gréckokatolícka teologická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, 2023, 394 s.
- PETRO, M.: *Povolanie človeka k blaženosti 2*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2019, 249 s.
- SEKERA, J.: *Hodnotová orientace a mezilidské vztahy v pedagogických sborech*. Spisy Pedagogické fakulty Ostravské univerzity. Ostrava : PFOU, 1994.
- STACHOWSKI, Z. (red.): *Jan Paweł II a wyzwania współczesności*. Warszawa : Sebix, 1991, 233 s.
- SVÁTÉ PÍSMO. Rím : SÚSCM, 1995, 2624 s.
- TROSKA, J.: "Human beings", that is those who "know themselves" Man in the Teaching of John Paul II. In: *Poznańskie studia teologiczne*. Tom 20, Poznań : UAM WT, 2006, s. 117 - 132.